

**Закон України "Про
мобілізаційну підготовку та
мобілізацію".
Науково-практичний
коментар**

Анотація

Науково-практичний коментар розрахований на військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, призовників, військовозобов'язаних, резервістів, суддів, прокурорів, слідчих, детективів, поліцейських, адвокатів для використання в практичній роботі, а також на студентів навчальних учбових закладів, які готують фахівців в галузі права.

Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР

СТАНOM НА 18 ТРАВНЯ 2024 РОКУ

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Чубенка Антона Григоровича

Видавничий дім
«ПРОФЕСІОНАЛ»
Київ – 2024

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Чубенка Антона Григоровича

Укладачі:

Алієв Р. В., Вітвіцький С. С., Григоренко А. В., Григоренко Л. С., Гудима В. В., Джус О. А., Дрозд О. Ю., Журавльов Д. В., Ковалів М. В., Козяр Р. Я., Копотун І. М., Корецький О. П., Коропатнік І. М., Крамар О. М., Курилюк Ю. Б., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков В. П., Петков С. В., Пляшко Ю. А., Приведа А. В., Скриньковський Р. М., Хомишин М. А., Чубенко А. Г., Шамрай Б. М.

**Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Науково-практичний
Н 34 коментар.** Станом на 18 травня 2024 року / За заг. ред. Чубенка А. Г. — Київ. ВД «Професіонал», 2024. — 360 с.

ISBN 978-611-01-3172-8

Науково-практичний коментар розрахований на військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, призовників, військовозобов'язаних, резервістів, суддів, прокурорів, слідчих, детективів, поліцейських, адвокатів для використання в практичній роботі, на науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, які готують фахівців в галузі права, а також на студентів, аспірантів, докторантів та інших зацікавлених осіб.

ВВЕДЕННЯ

Закон України №3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» (далі – Закон №3543-ХІІ) був прийнятий Верховною Радою України 21 жовтня 1993 року і був введений в дію 12 листопада 1993 року постановою Верховної Ради України №3544-ХІІ від 21 жовтня 1993 року.

За період дії Закону №3543-ХІІ до нього більш як 35 разів законами України вносилися зміни і доповнення, в тому числі в 1999 та 2005 роках Закон №3543-ХІІ було викладено в нових редакціях.

Особливо значні зміни та доповнення до Закону №3543-ХІІ були внесені після видання Президентом України 24 лютого 2022 року Указу № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та Указу №69/2022 «Про загальну мобілізацію» у зв'язку із російською агресією проти нашої держави, які стосувалися:

- визначення на законодавчому рівні спрощеного варіанту звільнення від військової служби осіб з інвалідністю та осіб, які доглядають за такими особами з інвалідністю і хворими дітьми;
- розширення переліку осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації;
- військово-транспортного обов'язку;
- бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час;
- окремих питань, пов'язаних із проходженням військової служби під час дії воєнного стану.

У зв'язку з триваючою військовою агресією російської федерації проти України, нарощування зусиль агресора щодо подальшого захоплення території нашої держави, постало питання щодо удосконалення механізмів проведення заходів мобілізації для залучення більшої кількості населення бажаного стати на захист суверенітету і територіальної цілісності України, а також забезпечення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів та удосконалення окремих питань проходження військової служби.

З метою законодавчого удосконалення процедур проведення заходів мобілізації, удосконалення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, соціального захисту військовослужбовців, а також окремих питань проходження військової служби для покращення якості підбору особового складу під час доукомплектування бойових підрозділів для відсічі збройної агресії проти України Верховна Рада України 11 квітня 2024 року прийняла Закон України №3633-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» (далі – Закон №3633-ІХ), який набрав чинності 18 травня 2024 року.

Законом №3633-ІХ було внесено значні зміни до Закону №3543-ХІІ та ряду кодексів і законів України, зокрема, до Кодексу адміністративного судочинства України, законів України №2232-ХІІ від 25 березня 1992 року «Про військовий

обов'язок і військову службу», №2011-ХІІ від 20 грудня 1991 року «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», №389-VIII від 12 травня 2015 року «Про правовий режим воєнного стану», а саме:

1) в Законі №3543-ХІІ в новій редакції викладено:

- статтю 6, яка визначає порядок встановлення та виконання військово-транспортного обов'язку;
- статтю 14, яка визначає повноваження Міністерства оборони України;
- статтю 22, яка визначає обов'язки громадян щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- статтю 23, яка визначає перелік військовозобов'язаних, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації;
- статтю 25, яка визначає організацію і порядок бронювання військовозобов'язаних;

Кабінет Міністрів України має в місячний строк з дня опублікування Закону №3543-ХІІ переглянути порядок бронювання військовозобов'язаних з урахуванням вимог Закону №3543-ХІІ та прийняти відповідні нормативно-правові акти;

2) Закон №3543-ХІІ доповнено Розділом VI-1 «Заходи впливу на громадян, які не виконують обов'язки, передбачені цим Законом, під час мобілізації» та статтею 27 «Заходи впливу»;

3) під час дії Указу Президента України «Про загальну мобілізацію» №65/2022 від 24 лютого 2022 року:

а) громадяни України, які перебувають на військовому обліку, зобов'язані протягом 60 днів з дня набрання чинності Законом №3633-IX уточнити адресу проживання, номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти (за наявності електронної пошти) та інші персональні дані:

- у разі перебування на території України - шляхом прибуття самостійно до територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем перебування на військовому обліку чи за своїм місцем проживання, або до центру надання адміністративних послуг, або через електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста (за наявності);

- у разі перебування за кордоном - шляхом повідомлення на офіційну електронну адресу або на офіційний номер телефону, які зазначені на офіційному сайті територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем перебування на військовому обліку, або через електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста (за наявності);

б) звільнені зі служби громадяни чоловічої статі віком від 18 до 60 років, які мають спеціальні звання (класні чини), в тому числі у зв'язку з виходом на пенсію, з Міністерства внутрішніх справ України, Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції України, Державного бюро розслідувань, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної кримінально-виконавчої служби України, Служби судової охорони, органів прокуратури, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центрального органу

виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, Бюро економічної безпеки України, зобов'язані протягом 60 днів з дня набрання чинності Законом №3633-IX стати на військовий облік військовозобов'язаних у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки за своїм місцем проживання (далі – ТЦК і СП);

4) до військовозобов'язаного, який не уточнив свої дані у визначений строк, можуть бути застосовані наступні санкції:

а) тимчасове обмеження у праві керування транспортним засобом під час мобілізації здійснюється за рішенням суду за поданням ТЦК і СП;

Адміністративні справи за позовними заявами ТСК і СП з приводу тимчасового обмеження громадян України у праві керування транспортним засобом під час мобілізації підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам:

Позов подається до суду першої інстанції протягом 30 днів з дня виникнення підстав, що дають ТСК і СП право на пред'явлення позовних вимог;

Постанова про відкриття виконавчого провадження з примусового виконання рішення суду про тимчасове обмеження громадянина України у праві керування транспортним засобом під час мобілізації не пізніше наступного робочого дня з дня її винесення надсилається органам Національної поліції України для застосування до особи тимчасового обмеження у праві керування транспортним засобом під час мобілізації;

Тимчасове обмеження у праві керування транспортним засобом під час мобілізації встановлюється на строк до виконання або відкликання вимоги ТЦК і СП;

б) обмеження на консульські послуги для військовозобов'язаних за кордоном;

Вчинення консульських дій у закордонних дипломатичних установах України в умовах воєнного стану за заявами громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, які не оновили персональні дані у визначені строки здійснюється за умови одночасного їх оновлення;

Дійсність військово-облікових документів перевіряється консульською посадовою особою закордонної дипломатичної установи України у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

5) за зверненням ТЦК і СП, органів Служби безпеки України або розвідувальних органів України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, беруть участь у здійсненні заходів щодо оповіщення військовозобов'язаних та резервістів спільно з представниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також здійснюють адміністративне затримання та доставлення до цих центрів та органів призовників, військовозобов'язаних та резервістів, які вчинили адміністративні правопорушення, передбачені статтями 210, 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

б) з метою здобуття громадянами України військово-облікової спеціальності, навичок і умінь, необхідних для виконання конституційного обов'язку щодо

захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України вводиться базова загальновійськова підготовка;

Базова загальновійськова підготовка проводиться у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту, закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, а також у закладах вищої освіти всіх форм власності;

скасовується строкова служба в Україні та замість неї запроваджується базова загальновійськова підготовка;

Базова загальновійськова підготовка розпочинається з 01 вересня 2025 року:

- для громадян, які здобувають вищу освіту, - в закладах вищої освіти всіх форм власності, а також закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських;

- для громадян, які планують вступити вперше на державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, зайняти посади в органах прокуратури, а також інших громадян (за бажанням) - у навчальних частинах (центрах) Збройних Сил України;

Студенти вищів можуть не проходити базову загальновійськову підготовку, якщо вони за станом здоров'я визнані непридатними, або вже служили в Україні чи інших державах (до набуття українського громадянства).

Чоловіки до 60 років, які не пройшли базову загальновійськову підготовку або військову службу (за винятком непридатних до служби за станом здоров'я), не зможуть вступити на державну службу або розпочати роботу в органах місцевого самоврядування, прокуратурі й поліції;

7) у період проведення мобілізації (крім цільової) громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років зобов'язані мати при собі військово-обліковий документ та пред'являти його за вимогою уповноваженого представника ТЦК і СП або поліцейського, а також представника Державної прикордонної служби України у прикордонній смузі, контрольованому прикордонному районі та на пунктах пропуску через державний кордон України;

Під час перевірки документів уповноважений представник ТЦК і СП або поліцейський здійснює фото- і відеофіксацію процесу пред'явлення та перевірки документів із застосуванням технічних приладів та засобів фото- та відеофіксації, а також може використовувати технічні прилади, засоби та спеціалізоване програмне забезпечення з доступом до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів;

В умовах воєнного стану оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон розмішеним за межами України відокремленим підрозділом (філією, представництвом) державного підприємства, що належить до сфери управління Державної міграційної служби

України, громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років здійснюється за умов наявності у вказаних осіб військово-облікових документів;

8) громадяни, які перебувають на військовому обліку, в добровільному порядку реєструють свій електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного чи резервіста в Єдиному державному реєстрі призовників, військовозобов'язаних та резервістів (далі – ЄДРПВР), якому надано шифр Оберіг;

ЄДРПВР – це автоматизована інформаційно-комунікаційна система, яка призначена для:

- ведення військового обліку громадян України - призовників, військовозобов'язаних та резервістів;
- планування та виконання заходів з мобілізації, призову на строкову військову службу, прийняття на військову службу за контрактом;
- інформаційного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, які мають право на пенсію, та членів сімей загиблих військовослужбовців відомостями щодо військового обліку;

9) норми щодо конкретних термінів демобілізації військовослужбовців були виключені із законопроекту;

Верховна Рада України своєю постановою №3636-IX від 11 квітня 2024 року

«Про окремі питання виконання військового обов'язку та проходження військової служби в умовах дії воєнного стану» доручила Кабінету Міністрів України розробити і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти щодо удосконалення механізмів ротації військовослужбовців в умовах дії воєнного стану, їх звільнення з військової служби та медико-соціальної реабілітації. Проте терміни виконання доручення в постанові не визначені;

10) цивільні чоловіки від 25 до 55 років, які отримали інвалідність II та III груп після повномасштабного вторгнення (за винятком військових), мають ще раз пройти медико-соціальну експертизу (МСЕК), щоб підтвердити її висновки;

11) на військову службу можуть призвати засуджених до умовного строку, крім тих, хто вчинив тяжкі злочини та злочини проти основ національної безпеки України;

Такі громадяни проходять військову службу в спеціалізованих підрозділах військових частин;

12) обов'язкової мобілізації жінок не буде;

При цьому жінки, які здобули медичну або фармацевтичну освіту та придатні до служби за станом здоров'я і віком, мають стати на військовий облік, Жінки, професія яких споріднена з військово-обліковою спеціальністю, можуть стати на військовий облік за бажанням;

Жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час у добровільному порядку. У мирний час жінки можуть бути прийняті на військову службу та службу у військовому резерві тільки в добровільному порядку (за контрактом);

13) військовослужбовці у разі укладення першого контракту мають право на компенсацію 50 відсотків першого внеску за кредитом, забезпеченим предметом іпотеки відповідно до Умов забезпечення приватним акціонерним товариством «Українська фінансова житлова компанія» доступного іпотечного кредитування громадян України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України №856 від 02 серпня 2022 року, та додатково 100 тисяч гривень після першого року військової служби, та ще 100 тисяч гривень після другого;

Компенсація надається військовослужбовцю лише один раз протягом усього часу проходження ним військової служби;

14) військовослужбовцям, які були призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період на весь час їх призову, а також їх дружинам (чоловікам), а також іншим військовослужбовцям, під час дії особливого періоду, які брали або беруть участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, їх дружинам (чоловікам) - штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються, крім кредитних договорів щодо придбання майна, яке віднесено чи буде віднесено до об'єктів житлового фонду (жилого будинку, квартири, майбутнього об'єкта нерухомості, об'єкта незавершеного житлового будівництва, майнових прав на них), та/або автомобіля.

Даний коментар Закону №3543-ХІІ містить посилання на законодавчі та нормативно-правові акти, які визначають правову основу мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також містить Розклад хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби, служби у військовому резерві, пояснення щодо застосування статей цього Розкладу та Таблицю додаткових вимог до стану здоров'я (Додатки 1, 2 і 3 до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони України №402 від 14 серпня 2008 року (в редакції наказу Міністерства оборони України №262 від 27 квітня 2024 року).

Укладачі:

Алієв Роман Вагіфович — кандидат юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії правового забезпечення військ (сил), Національний університет оборони України;

Вітвіцький Сергій Сергійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, полковник поліції, ректор, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Григоренко Анатолій Володимирович — адвокат;

Григоренко Людмила Степанівна — адвокат;

Гудима Віталій Валерійович — кандидат юридичних наук, співробітник Служби безпеки України;

Джус Олександр Анатолійович — кандидат політичних наук, начальник кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Дрозд Олексій Юрійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, керівник Департаменту організації забезпечення діяльності, Бюро економічної безпеки України;

Журавльов Дмитро Володимирович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, заступник керівника Департаменту з питань громадянства, помилування, державних нагород – керівник управління з питань помилування, Офіс Президента України;

Ковалів Мирослав Володимирович — кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ;

Козяр Роман Якович — кандидат юридичних наук, співробітник Служби безпеки України;

Копотун Ігор Миколайович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Корецький Олег Павлович — кандидат юридичних наук, військовослужбовець, Збройні Сили України;

Коропатнік Ігор Михайлович — доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри військового права, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Крамар Олег Михайлович — кандидат економічних наук, радник голови, Тернопільська обласна військова адміністрація;

Курилюк Юрій Богданович — доктор юридичних наук, професор, полковник, начальник управління адміністративної юрисдикції Департаменту охорони державного кордону Адміністрації Державної прикордонної служби України;

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри №1 Інституту Управління державної охорони України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Павлюк Олександр Олексійович — кандидат військових наук, генерал-лейтенант, командувач Сухопутних військ Збройних Сил України;

Петков Валерій Петрович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Петков Сергій Валерійович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Пляшко Юлія Анатоліївна — адвокат;

Приведа Андрій Володимирович — начальник відділу протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах, Львівська обласна прокуратура;

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій, Львівський університет бізнесу та права;

Хомишин Максим Анатолійович — адвокат;

Чубенко Антон Григорович — доктор юридичних наук, професор, заступник начальника, Полтавська обласна військова адміністрація;

Шамрай Богдан Миколайович — кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, начальник Центрального юридичного управління Генерального штабу Збройних Сил України.

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Алієв Р. В., Вітвіцький С. С., Григоренко А. В., Григоренко Л. С.,
Гудима В. В., Джус О. А., Дрозд О. Ю., Журавльов Д. В., Ковалів М. В., Козяр Р. Я.,
Копотун І. М., Корецький О. П., Коропатнік І. М., Крамар О. М., Курилюк Ю. Б.,
Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков В. П., Петков С. В., Пляшко Ю. А.,
Приведа А. В., Скриньковський Р. М., Хомишин М. А., Чубенко А. Г., Шамрай Б. М.

Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР

СТАНОМ НА 18 ТРАВНЯ 2024 РОКУ

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Чубенка Антона Григоровича

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ Видавничий дім «Професіонал»

Підписано до друку 07.05.2024. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 39,85.

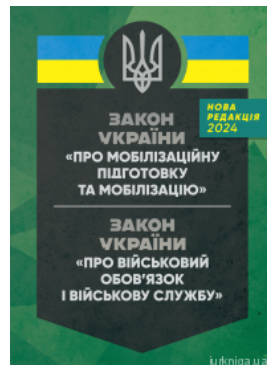
ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 1533

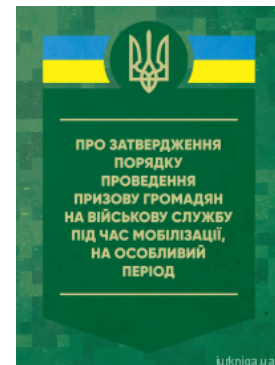
Книги, які можуть вас зацікавити

Новий закон про мобілізацію

Закони України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", "Про військовий обов'язок і військову службу". ЦУЛ

Про затвердження порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період. ЦУЛ

Порядок проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період. Алерта

Кримінальний процесуальний кодекс України

Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу". Алерта

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт →](#)